INSTITUCIJE IZVOĐAČKIH UMETNOSTI

Prema preliminarnim rezultatima istraživanja koje je sprovedeno za studiju „O pozorištu" od strane Hartefakt fonda i Radne grupe za izvođačke umetnosti u saradnji sa Savetom za kreativne industrije, kao i prema javno dostupnim informacijama, došlo se do sledećih osnovnih podataka o institucionalnom delu izvođačkog sektora:

- U Srbiji u institucionlnom okviru, na nivou lokalnih samouprava, gradova i na republičkom nivou, postoji i radi 45 pozorišta.
- Ove institucije zapošljavaju približno 2350 ljudi od kojih je najveći broj angažovan u stalnom radnom odnosu. Kao dopuna redovnom ansamblu i strukturi zaposlenih, u kućama se i dalje praktikuju tzv. paušalni, honorarni, povremeni i privremeni ugovori.
- U okviru institucionalnih pozorišta na nivou cele Srbije, u 2017. godini zabeleženo je 65 premijera koje su nastale u samostalnoj produkciji. Pored toga, institucionalna pozorišta proizvela su još 16 predstava u koprodukcijama, uglavnom sa nezavisnom i samostalnom scenom. Grad Beograd ima najrazvijeniju pozorišnu scenu i beleži gotovo dve trećine ovih premijera, a za njim sledi Novi Sad. U ovih 65 predstava angažovano je oko 380 glumaca i izvođača. Važno je napomenuti da ovi brojevi nisu u potpunosti precizni - statistika je načinjena na osnovu javno dostupnih podataka, izveštaja i medijskih sadržaja koji su tokom godine pratili pozorišne aktivnosti.
- Broj pozorišta u Srbiji koja nose klasifikaciju institucija od nacionalnog značaja po odluci Vlade Republike Srbije iz 2013. godine je 7.

Pregled

U brojnim sektorima institucionalnih pozorišta poslednjih godina jasno su uočljivi negativni efekti ograničenja u angažovanju novih zaposlenih, što je, s jedne strane, posledica Zakona o načinu određivanja maksimalnog broja zaposlenih u javnom sektoru, a sa druge - nemogućnosti da se određeni visoko profilisani kadrovi zadrže u institucionalnim okvirima, usled kvalitetnijih uslova rada koje nude različiti privatni producenti ili druge oblasti kreativnih i kulturnih industrija.

Ovim negativnim efektom, trajno su pogođeni naročito umetnički i tehnički sektori institucija: zabrana zapošljavanja novijih generacija izvođača (glumaca, muzičara, igrača) i ostanak nedovoljno profilisanih kadrova u tehničkim službama, koji nisu u mogućnosti da idu u korak sa novim tehničkim mogućnostima koje pozorišnoj i izvođačkoj umetnosti dolaze na raspolaganje.

Pored infrastrukturnih problema koji se ogledaju u zastarelosti objekata u kojima se nalaze, njihovoj nefunkcionalnosti ili manjku opreme za kvalitetnu realizaciju programa, institucionalna pozorišta suočavaju se i sa produkcionom krizom koja je posledica nedostatka jasnih programskih usmerenja samih kuća, ali i namera osnivača. Programske strategije su, u najvećoj meri, dirigovane kratkoročno projektovanim finansijskim mogućnostima kuće, jer osnivači, rukovođeni prevaziđenim principima konkursa čiji kalendar ne prati realne potrebe umetničke produkcije pozorišta kojima je namenjen, ne pristaju da se obavežu na dugoročno, sistematski projektovano finansiranje same produkcije. Namera osnivača i razmišljanje šta je uloga izvođačkih umetnosti u Srbiji, vrlo često nije predmet interesovanja administracije, institucije su finansirane po inerciji i bez revizije umetničkih dostignuća, društvenog značaja i/ili uspeha kod publike, ali i bez shvatanja realnih potreba, mogućnosti održivosti i neophodnosti dugoročne projekcije sredstava koja će biti dodeljena.

Kao posledica toga, kuće vrlo često nemaju jasna programska usmerenja, repertoarsku politiku planiraju kratkoročno i *ad hoc*, nemaju mogućnost angažovanja ili promene umetničkih rukovodstava, usled čega dolazi do paradoksalne situacije da su institucije izvođačkih umetnosti lišene umetničkog koncepta i strategija.

Važno je napomenuti da je Ministarstvo kulture i informisanja Vlade Republike Srbije u Akcionom planu koji je pratio izradu Predloga strategije razvoja kulture 2017 - 2027. za prve tri godine njegovog sprovođenja kao ključni element predvidelo traganje za novim, evropskim i preciznim sistemom institucionalnog pozorišnog okvira, sa posebnim naglaskom na Narodno pozorište u Beogradu i Srpsko narodno pozorište u Novom Sadu. Ovaj akcioni plan dalje predviđa i mere koje bi u navedenom periodu trebalo da regulišu i urede oblast izvođačkih umetnosti - pozorišta i igre, kroz niz zakonskih i podzakonskih akata.

Ključni problemi institucionalnih pozorišta

- Nedovoljno resursa, izvora finansiranja i podrške pozorišnoj produkciji, kao i u drugim delovima sektora. Bez obzira na izvesnu prednost, misiju, tradiciju i namere osnivača, većina insitucionalnih pozorišta suočava se sa izazovima u pronalaženju sredstava za realizaciju programa i korišćenje punih kapaciteta svojih kuća, kao i za angažman neophodnih dodatnih saradnika.

- Neadekvatna zakonska i druga pravna regulativa, koja ne prepoznaje sve specifičnosti savremenog pozorišta i izvođačkih umetnosti. To uključuje i zakone koji su doneti u oblasti kulture, ali i seriju drugih propisa i akata, koji u istu ravan stavljaju umetničko stvaralaštvo i nabavke dobara i usluga. Pored toga, sistem koordinacije, odgovornosti i jasnog strateškog određenja institucionalnih kuća ovim zakonima nije najpreciznije regulisan, pa poslovanje u velikoj meri zavisi od kapaciteta pojedinaca koji institucijom upravljaju u nekom datom trenutku.

- Mere zabrane zapošljavanja u velikoj meri su ugrozile tok obnavljanja ansambala, tehničkih službi, ali i ono što bi inače bio prirodni i spontani proces transformacije institucionalnih pozorišta u savremene institucije kulture. U toj situaciji, pozorišta su primorana da, pored stalno zaposlenih članova, sopstvenim sredstavima angažuju i veliki broj spoljnih saradnika, što rezultira nedostatkom sredstava za nove produkcije i ugrožava redovan rad na unapređenju programa samih kuća.

- Ključne insititucije nemaju resurse, kapacitete, ni adekvatnu podršku za razvoj međunarodnog aspekta njihovog rada. Sem pojedinačnih, uglavnom bilateralnih odnosa ili učestvovanja u radu pojedinih internacionalnih mreža, gotovo da ne postoje mehanizmi koji bi na održiv način omogućili kontinuiranu međunarodnu saradnju i razmenu. Veoma mali broj stvaralaca iz inostranstva učestvuje u realizaciji domaćih programa i gotovo da ne postoje primeri međunarodnih koprodukcija i razmena koji prevazilaze okvire regionalne jezičke zajednice. Ovim je onemogućena značajnija distribucija, razmena i vidljivost naših produkcija i autora na širem međunarodnom nivou.

- Ulaganja u različite forme marketinga kao strategije razvoja i izgradnje nove, pored očuvanja postojeće publike, svedena su na minimum. Institucije se, čak i na društvenim mrežama, služe pretežno tradicionalnim marketinškim formama dok novi pristupi razvoju publike nisu prepoznati kao potencijal za dalji razvoj pozorišta, što u velikoj meri svedoči o nedostatku punog razumevanja promenjene prirode komunikacije sa publikom, ali i šire - uloge koju pozorište ima u savremenom društvu.

- Većina pozorišta i dalje ne prepoznaje u dovoljnoj meri značaj intersektorske i interdisciplinarne razmene i saradnje. To se najbolje ogleda u tome što, na primer, najveći broj anketiranih institucija ima svoje veb prezentacije, ali ne i punu primenu novih i digitalnih tehnologija u svakodnevnom radu. Uopšte uzevši, upliv znanja iz drugih oblasti u funkcionisanje institucionalnih pozorišta svodi se na sporadične i veoma ograničene primere, često vezane za sadržaj konkretnih predstava, dok u oblasti organizacije, koordinacije i samih produkcionih praksi, institucionalna pozorišta ostaju zarobljena u rigidnim i inertnim modelima produkcije.

- Stiče se utisak da je Zakon o načinu određivanja maksimalnog broja zaposlenih u javnom sektoru vodeća barijera u razvoju i transformaciji institucionalnih pozorišta, jer zaustavlja prirodno obnavljanje sektora, postaruje ansamble, čime i diktira repertoarsku politiku, onemogućava primenu savremenih tehnoloških sredstava, zbog nedostatka novog, edukovanog kadra za rad na njima, odnosi veći deo sredstava na angažman spoljnih saradnika, čime drastično smanjuje sredstva za umetničku produkciju ili obnavljanje tehnike, ali istovremeno onemogućava rukovodstvo kuća da menja direktore umetničkih sektora, što dovodi do paradoksalne situacije da su retki umetnički direktori koji postoje u institucionalnim kućama, zapravo angažovani na period čitavog svog radnog veka, te time institucija ostaje u okvirima umetničke vizije i strategije samo jedne osobe, koja na tom mestu neograničeno radi do penzije. Osnivač ovim institucije izvođačkih umetnosti tretira kao bilo koji drugi sektor rada, inertno i nestrateški, podržavajući time uravnilovku i mediokritetske vrednosti i postignuća.

- Same kuće su, zbog nedostatka dugoročne projekcije dodeljenih sredstava od strane osnivača, primorane da prave isključivo kratkoročne programe i umetničke strategije, čime postaju potpuno nekonkurentne u međunarodnim okvirima, isključene iz međunarodnog procesa saradnje na nivou koprodukcija i zbog čega je onemogućen projektni rad na stvaranju publike, kao i na koherentnom umetničkom konceptu koji odredjena kuća zastupa i brani.